

ביאורים ומילואים - על סדר הדף היומי

פסחים ל"א עמוד א'

בגמ', אביי אמר למפרע הוא גובה, כיון דמטא זמניה ולא פרעיה איגלאי מילתא למפרע דמעיקרא ברשותיה הוה קאי ושפיר אקדיש ושפיר זבין, ורבא אמר מכאן ולהבא הוא גובה כיון דאילו הוה ליה זוזי הוה מסליק להו בזוזי אישתכח דהשתא קא קני.

[א]. הקשה בספר **שרשי הי"ם**¹ על הרמב"ם (פ"ה מיו"ט סכ"ז), דאביי דסובר הכא דלמפרע הוא גובה, אף שהדבר מתברר למפרע רק בעת הפירעון כיון דעד אז יכול היה לסלקו בדמים, קשה על שיטתו בעירובין (ס"ה:) ועוד, דאין ברירה אפילו מדרבנן. ומוכיח משי' הראשונים, דלאביי היכא שהדבר עומד להתברר מאליו כגון שב ואל תעשה, אמרינן הובר הדבר למפרע, אך רק היכא דבעי עוד מעשה שעדיין לא נעשה, בכה"ג אין ברירה.

ומוסיף ומקשה, אך לדידן דקיי"ל כרבא דמהשתא קא קני ולא מעיקרא, והרי בכל מקום אנו פוסקים דעכ"פ בדרבנן יש ברירה, וכן בגט מועיל תנאי לברר שהאשה היתה מגורשת למפרע משעת נתינה, ולכאורה סותרות ההלכות בזה. ומבאר, דלרבא נאמר להיפך, דלרבא היכא שהקנין תלוי באית ליה זוזי ללוה ואילו הוה ליה זוזי הוה מסלק ליה, אין כאן ברירה, אפילו שהדבר מתברר מאליו, דכיון שהיה יכול להיות מעשה שיבטל את התנאי, א"א לומר הובר למפרע, דהרי לא ידענו שלא יפרע, עד זמן הפרעון שבאמת לא פרע, אך מסיים שם דעדיין צריך ליישוב לזה ואין מבורר כ"צ.

[ב]. כע"ז ועוד הקשה **הגר"ש שקאפ** זצ"ל (מערכת הקנינים סי' א') **א**. לאביי דקאמר למפרע הוא גובה מעת ההלוואה, מדוע הלווה אינו צריך להוסיף למלווה את כל הפירות שאכל בשדה מעת ההלוואה עד גביית השדה? **ב**. והיאך באמת לאביי יכול הלווה להקדיש בתוך הזמן, הלא כיון שהגיע הזמן מתברר למפרע שהלווה לא היה יכול להקדיש. **ג**. ולרבא יש להבין, מדוע מכאן ולהבא הוא גובה, במה שונה שייעבוד קרקע מכל תנאי דאמרינן כיון שנתקיים התנאי איגלאי מילתא למפרע שמעת עשיית התנאי היה כך.

ומבאר, דבין לרבא ובין לאביי הקנין בקרקע ע"י המלווה יעשה רק בעת הפירעון, כשהמלווה יקנה את הקרקע בקנין המועיל, ומצב הבינים בין ההלוואה עד לקנין השדה הוא **זכות** של המלווה לקנות את הקרקע, כמו **אופציה** ראשונה לקנות לפני אחרים, ונחלקו אביי ורבא ממתי מתחילה אופציה זו, ולכן ברור שאף לפי האביי שהאופציה מתחילה מעת ההלוואה, אך כל זמן של קנה בפועל, הפירות ללווה, והלווה יכול להקדיש שהוא חזק יותר מאופציה לקנות, ולרבא האופציה מתחילה רק מזמן הפירעון, דכיון שהלווה יכול לדחות את האופציה בכסף שיחזיר למלווה, אין זה נחשב לאופציה כלל לפי רבא, עיי"ש בארוכה, ועי' **קצות החושן** (סי' קי"ז סק"ה) שכתב דהקנין הוא לגמרי ומיישב בדרך אחרת.

[ג]. גם **הגר"ז מבריסק** זצ"ל (עניינים סימן ח') הקשה כהנ"ל ועוד קושיות, וביאר בדרך קצת שונה: "**והנראה דבאמת לא נעשה שלו למפרע לכו"ע**, ורק דמחלקותם הוא, **אם מישך שייכי הגביה שעושה עתה, להשיעבוד שיש על הנכסים מעיקרא**, דלאביי דלמפרע הוא גובה ס"ל דהגביה מישך שייך בשיעבודא ומתייחס אליו, ולרבא דמכאן ולהבא הוא גובה ס"ל דהגביה הוא משום החוב לחוד, ואינו שייך **להשעבוד**. ולפ"ז הקדשו של המלווה אינו יכול לחול על הקרקע הקדש גמור, דהא לכו"ע לא נעשה הקרקע שלו למפרע וכמש"כ. ורק דמקדיש השעבוד, כי היכי דיכול למכור חוב כמו"כ מדין דאמירתו לגבוה יכול להקדיש שעבודו על הקרקע להקדש, וא"כ הקדש אין כאן, ורק אמירה להקדש לחוד, ולכן כתב רש"י ז"ל דחוזר בו מן ההקדש, דהקדש אין כאן ורק אמירה לגבוה. ורק לענין חזרה אם בא לחזור דיינינן כאן אם יכול".

בגמ', דא"ל כי היכי דמשתעבדנא ליה לאבוכון משתעבדנא נמי לבעל חוב דאבוכון מדרבי נתן.

[ד]. בביאור כיצד חל **שיעבודא דרבי נתן גבי יורשים** כתב **הגר"ש שקאפ** זצ"ל (קונטרס השעבוד סימן ט'), וז"ל: הנה מסוגיא זו בפסחים מושג נאמן אופן הזכות של שעבוד דר"ג, דלכאורה קשה למה לא יוכל המלווה הראשון לגבות מן הלווה השני להדיא, ולמה צריך דוקא שיעבו היורשים מן המלווה השני תחילה ואח"כ יגבה מהם המלווה הראשון, ודוקא אם גבו קרקע. ותוכן הדבר הוא דמה שאמרה תורה ונתן לאשר אשם לו לפי מה דקיי"ל כר"ג, אין הכוונה שהפקיעה תורה את עיקר הזכות מבע"ח שלו ונתנה למלווה הראשון, דהרי אם ירצה לשלם בעצמו ודאי שעליו לשלם חובו לבע"ח שלו. היינו אם ראובן חייב לשמעון ושמעון ללוי שאמרה תורה שישלם ראובן ללוי, הוא רק בגדר תנאי וערבות שאם שמעון לא ישלם ללוי אז ישלם ראובן ללוי את הכסף שתחת ידו, ובזה ישולם חובו שהוא חייב לשמעון, ומשום הכי כשמת שמעון וירשו זכותו בניו אחריו, ועתה חייב ראובן ללוי את הכסף שמתחת ידו, והם אינם חייבים כלום ללוי, אינו יכול ראובן לשלם ללוי, ובטל מזה עצם דינא דר"ג, דשמעון המת אינו חייב עתה, והעיקר שכבר נפקע זכותו ונכנס לרשות יורשיו אחריו, והרי לשיטת הראשונים דמהני מחילה בשדר"ג הוא ודאי מה"ט משום דכיון דשמעון מחל זכותו לראובן אז פטור ראובן לשלם ללוי, דרחמנא אמר רק שיתן מה שת"י זכות של שמעון בכסף זה ללוי, אבל כיון דכבר ליכא

¹ היות שהמחבר הג"ר **חכם רפאל יצחק מאייר** אבד"ק איזמיר זצ"ל לא זכה להעמיד זש"ק, נקדיש מילים לתולדותיו. רבו המובהק **השער המלך** מכנהו (הלכות חמץ ומצה א, ג): "הקשה ידיד נפש החכם השלם יצחק מאיר הי"ו". את תורתו למד מפי חכמי איזמיר, בחכם יצחק נשתלבו המדות סיני ועוקר הרים ובכל שורש נידונים הענינים מתוך שליטה מופלאה בכל חדרי תורה ומתוך נחיתה לעומקא דדינא, ובזכות זאת נחשב הספר שרשי הי"ם כאחד החשובים והמקיפים ביותר בספרים שנתחברו על משנה תורה. הוא היה דיין בבית הדין הגדול שבאיזמיר ולאחר שחכם חיים מודעי עלה לא"י נתמנה להיות רבה הראשי של העיר ולראש הישיבה. בנשיאותו ברבנות העיר נהג בתקיפות רבה על כך שפסקי דינו יבוצעו ומי שלא הסכים לכך נענש. עושרו וטוב ליבו גרמו לו להיטיב לעניים, ורבים היו סמוכים על שולחנו ממש. גם לתלמידי החכמים העניים היה דואג והזמין להם פרנסתם. וכך כותב תלמידו חכם מרדכי נחום: "הייתי סמוך על שולחנו והוא גדלני כאב את בן ירצה". אף חכם יצחק מאיר החשיבו לבנו בכתבו עליו 'בני תלמידי'. חכם יצחק מאיר לא זכה לבנים ועל עובדה זו היה מצטער כל ימיו כפי שהעיד בספרו: "כל ימי הייתי מצטער על גידול בנים דלא הוה לי כלל. מכל מלמדי השכלתי, מיני רפואות וסגולות, הרבה יגיעות ידעתי לקיים מצוות פרייה ורבייה, יגעתי ולא מצאתי". ואת נחמתו מצא בחידושי התורה: "הנה נא זקנתי, ותהי זאת נחמתי שעיקר תולדותיהם של צדיקים תורה מונחת, חידושים דאורייתא הרי הם כבנים". על אף עושרו הרב כמעט ולא התעסק בהדפסת ספריו וכל ארבעת ספריו נדפסו על ידי נדיבי עם שרצו בזכות להדפיס את חידושי תורתו, חלקם נדפסו אף לאחר הסלקותו. כל ספריו נושאים את השם י"ם שהם ראשי תיבות שמו: 'שרשי הי"ם' - חידושים על הרמב"ם; שפת הי"ם - שו"ת בהלכה; דרכי הי"ם - דרשות; פאת י"ם - חידושים על מסכת ביצה. נסתלק ביום כ"א אלול תק"ע ומנ"כ באיזמיר.

ביאורים ומילואים - על סדר הדף היומי

תחת ידו כספו של שמעון אינו מחוייב לשלם כסף אחר. וכן הוא להלכה לדידן, אף דמחילה לא מהני, אבל אם פרע ראובן לשמעון אינו חייב לשלם כסף אחר ללוי, ומה"ט כשמת שמעון אין לוי יכול לגבות מראובן, דשמעון אינו בעולם ואינו חייב, והעיקר שאף אם נאמר דגם לאחר מיתתו נקרא שהוא חייב עדיין, אבל הזכות עבר מרשותו לרשות היורשים וזה ברור".

"אמנם כל זה הוא לענין שעבוד הגוף שנתנה תורה ללוי על גופו של ראובן שאינו בגדר שעבוד נכסים, אבל כיון דקיי"ל דכל היכא דאיכא שעבוד הגוף איכא שעבוד נכסים או מה"ת או מדרבנן, וכמו דנתנה תורה ללוי זכות בגופו של ראובן כמו כן נתנה תורה זכות בנכסים של ראובן, דכן הוא הכלל בכל ענין ממוני שכתובה מצוה תורה הקדימה תורה ליתן זכות לתובע והמצוה היא רק לפרוע זכותו של התובע, ואם מחל זכותו בטלה המצוה, ובספק פטור משום הממע"ה, ואינו חשוב ספק מצוה מלבד בריבית קצוצה שגילתה תורה שהיורשים פטורים מזה ילפינן שלא נתנה תורה זכות לתובע רק היא מצוה גרידא", עעו"ש.

בגמ', ר' נתן אומר, מנין לנושה בחבירו מנה וחבירו בחבירו, מנין שמוציאין מזה ונותנין לזה, ת"ל ונתן לאשר אשם לו.

ה[ה]. הקשה הר"ן (כתובות דף ו. בדפי הרי"ף) מה צריך קרא דמוציאין מזה ונותנין לזה, תיפוק ליה שכל נכסי הלואה משועבדים למלוה, וממילא אף השיעבוד שיש למלוה על הלואה, נמי הוי בכלל נכסיו, ומשועבד ישר למלוה שלו. וכגון ראובן שהלואה לשמעון, ושמעון הלואה ללוי, הרי פשוט הוא דלוי משועבד ישר לראובן, דמאחר שמשועבד עכשיו לוי לשמעון, הרי שעבוד זה שיש לשמעון על לוי, הוי בכלל כל נכסיו דמשתעבד לראובן, וגובה ממנו. ותירץ הר"ן, דכיון דשטרות אין גופן ממון, ולא בני גוביינא נינהו, לא הוי השעבוד על לוי בכלל נכסי שמעון הלואה שישתעבד לראובן, ולכן איצטרך קרא לזה, ע"ש.

והגרע"א (דו"ח כתובות י"ט): הקשה על הר"ן, דהר"ן בעצמו כתב אח"כ, דבשיעבודא דר"נ אין שמעון יכול למחול החוב של לוי, כיון שחייב לוי ישר לראובן [ונכ"מ"ש התוס' שם], וא"כ הרי פשוט הוא דבעינן קרא לשיעבודא דר"נ, **דבלא קרא הרי היה מועיל מחילה**, וצע"ג.

ו[ו]. והנה, **הקצות החושן** (סי' פ"ו סק"ה) הביא, דהקשו **הרמב"ן והרשב"א והר"ן** בכתובות (שם), מהגמ' בהחובל, דפריך אמאי עבד ואשה פגיעתן רעה, שאם חבלו באחרים פטורין מפני שאין להם ממון, הרי יכולה למכור כתובתה לנחבל בטובת הנאה, ומשני דכל לגבי בעלה ודאי מחלה. והקשו איך תוכל למחול לבעלה את הכתובה, הא איכא שיעבודא דר"נ, שהיא חייבת דמי החבלה לנחבל, ובעלה חייב לה כתובה, ונמצא שהבעל חייב ישר לנחבל, ובכה"ג אין יכולה למחול כלל.

וכתב הקצות, **דהש"ך** (שם) תירץ דע"י המכירה שמוכרת כתובתה לנחבל, **נפקע השיעבוד**, שהרי כבר נפרע בזה דמי החבלה, וכיון שאינה משועבדת לו יותר, תו אין כאן שיעבודא דר"נ שיהא הבעל משועבד לנחבל, אלא הוי ככל מכירת שטרות שמכרה לו הכתובה, שהרי העיקר במכירה זו הוא כדי לפרוע החבלה, וא"כ במקום שתמכור לאחר והדמים שתקבל תתן לנחבל, הרי היא מוכרת לו בעצמו, והדמים שהיה צריך ליתן לה, מעכב לעצמו, וא"כ נמצא דהוי סתם מכירה בעלמא ככל מכירת שטרות, **ולכן שפיר קאמר דיכולה למחול ע"ז, כמו בכל מוכר שט"ח לחבירו שיכול למחול, דאין כאן שיעבודא דר"נ כלל** כיון שפרעה כבר דמי החבלה בזה.

והקצוה"ח שם הביא **דהתומים** הקשה על הש"ך, דאין כדאי לדחות דברי הרמב"ן והר"ן, חדא דהכא דכל הגביה הוי ע"י ב"ד, ולא מרצונה, הו"ל **גביה בטעות**, ועוד כיון שכבר היה לנחבל שיעבוד הגוף על האשה, וכבר נעשה דין שיעבודא דר"נ שהבעל נשתעבד ישר לו, איך יפקע זה ע"י מכירה במה שמכרה לו כתובתה.

וכתב ע"ז הקצוה"ח דדברי הש"ך נכונים, דאין בזה משום גביה בטעות וכו', וכן קושיא שניה נמי ליתיה, דפשוט הוא דכיון שנפקע השיעבוד של מלוה השני, ואינו משועבד עוד לראשון, פקע שעבוד הגוף של לוח האחרון, ואין כאן שיעבודא דר"נ, וה"נ בזה שפרעה חובה לנחבל, ונפקע שיעבודו, אין הבעל משועבד לו כלל, ויכולה למחול לבעלה ככל מוכר שט"ח לחבירו וכנ"ל, עיי"ש באריכות.

ו[ז]. ונראה לבאר פלוגתתם, של הש"ך והתומים, דהנה ביסוד דינא דשיעבודא דר"נ נחלקו **הסמ"ע והש"ך** (ומבאר בקצוה"ח סי' פ"ה סק"ה) באיזה אופן איכא שיעבודא דר"נ, האם דוקא כשלוה קודם שמעון מראובן, ואח"כ לוח לוי משמעון, או אפי' כשלוה קודם לוי משמעון ואח"כ שמעון מראובן. דהסמ"ע סובר דדוקא אם קודם לוח לוי משמעון, ורק אח"כ לוח שמעון מראובן, אז איכא דינא דשיעבודא דר"נ. ומשום דס"ל דיסוד הך דינא הוא דחידשה תורה שהשיעבוד שיש לשמעון על לוי, בכלל שאר נכסיו הוא, וכשלוה אח"כ מראובן, משתעבד נמי השעבודים שלו לראובן כשאר נכסיו, ורק דהחידוש הוא דאע"פ דשטרות לאו גופן ממון, אפ"ה משתעבד שיעבוד זה לראובן.

ולכן ע"כ זהו דוקא אם היו משועבדים כבר לשמעון בשעה שלוח מראובן, אבל אם הלוח ללוי רק אח"כ, לא משתעבד לוי לראובן אם לא כתב דאיקני, וכמו שאר נכסים שקנה אחר הלואה, דאין משתעבדים בלא דאיקני.

אבל הש"ך סובר, דאדרבה, עיקר דין שיעבודא דר"נ שייך יותר אם לוח לוי משמעון אחר שכבר לוח שמעון מראובן, ומשום דס"ל דיסוד הך דינא אינו משום שהשיעבוד משתעבד, אלא דגוף החוב הוא של הראשון, דנחשב כאילו לוח לוי מראובן בעצמו ונתחייב הממון ישר לראובן, ולכן זה שייך רק כשקודם לוח שמעון מראובן ואח"כ הלוח שמעון ללוי, דאז חשבינן כאילו הלוח לו המעות עצמן שקיבל מראובן, ונחשב ע"ז כאילו לוח מראובן, אבל אם בשעה שלוח לוי לא היה שמעון חייב לראובן, לא שייך סברא זו לומר שיחשב כאילו לוח ישר מראובן.

בענין הגדול העלום שחפשונו פרטים אודותיו אמש, תשוח"ח למו"ר הג"ר יצחק ישע' וייס שליט"א גאב"ד נוה אחיעזר על המ"מ ששלחני

הערות והארות יתקבלו בברכה ויבואו בדפים הבאים בשם אומרם בל"נ: rabinoviz@gmail.com